

NOVÉ POZNATKY O PŘEDROMÁNSKÉM KOSTELE CENTRÁLNÍ DISPOZICE NA VYŠEHRADE (PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA)

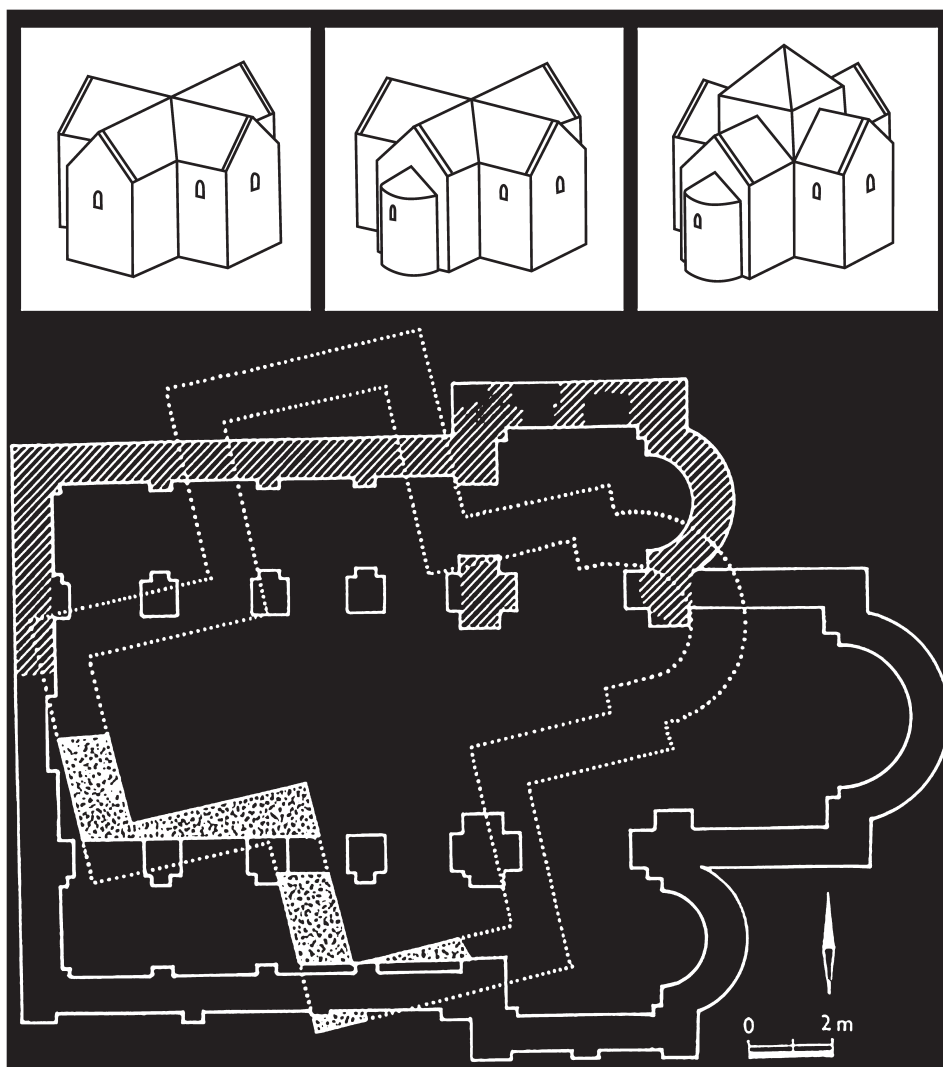
LADISLAV VARADZIN –
BOŘIVOJ NECHVÁTAL

Na konci 60. let 20. století představoval nález takzvané předrománské stavby přímo pod bazilikou sv. Vavřince mimořádný objev (obr. 1). Členitý půdorys základového zdiva (jiné nebylo zjištěno) dovozoval uvažovat o centrální, nepochybně sakrální stavbě, rekonstruované na půdorysu řeckého kříže (Kašička – Nechvátal 1976). Předlohy k ní se podařilo získat pouze mimo české území – nejbližší v Sasku (tehdejší politické jádro Východořímské říše), kde lze hovořit spíše o ideových inspiracích než o přesných analogiích (Kašička – Nechvátal 1976), a ve vzdálených východních končinách byzantské říše (Soukupová 2005). Navzdory tomu, že v literatuře byla tomuto objevu věnována patřičná pozornost, řada otázek chronologických, technologických a dalších (včetně úvahy, zda stavba byla vůbec dostavěna) zůstala nezodpovězena (srov. Nechvátal 2009; Soukupová 2005; Varadzin 2009). Nejasnosti jsou způsobeny značně fragmentárním stavem zdiva (dochovaným jen v úrovni základů), a absencí vrstev a datovatelných nálezů, odstraněných při předchozích výzkumech v interiéru baziliky. Dosud je jisté jen to, že základové zdivo z lomové opuky pojené jilem bylo porušeno bazilikou sv. Vavřince, vybudovanou prvním českým králem Vratislavem II. (1061–1092), a nemohlo proto vzniknout později.

Překvapivý obrat v pohledu na tuto památku přinesl archeologický výzkum¹⁾ v roce 2011, uskutečněný v souvislosti se sanací chátrajícího zdiva a vnitřního prostoru baziliky²⁾ (k sanaci Boháčová 2011). V interiéru stavby, určenému k částečnému zasypání (na úroveň povrchu základového zdiva baziliky), bylo nutné provést poslední ověřovací výzkum v místech, která pravděpodobně nebudou po ně-

kolik následujících desetiletí výzkumu přístupná. Dále bylo potřeba prozkoumat drenážní rýhu vyhloubenou podél vnějšího líce jižní zdi baziliky (viz níže).

Cíle výzkumu vycházely z poznatků a otázek předchozího studia rozsáhlého archeologického fondu, shromážděného v areálu baziliky a jejím okolí v letech 1903, 1924–25, 1931, 1968–70 a 1980 (Nechvátal 2009; Varadzin 2009). Prvořadými cíli bylo určit průběh zdiva předrománské stavby (vyvolávající jisté pochybnosti), prověřit možnost výskytu terénů nejpozději z období výstavby baziliky a vyjádřit se k otázce, zda se v interiéru baziliky mohly nacházet pohřby, přehlédnuté předchozími výzkumy. Interiér baziliky byl zbaven suti a prachu a pečlivě začištěn obvyklými archeologickými nástroji. Při tom bylo objeveno několik zahlučených objektů (obr. 11), z nichž některé jsou nebo mohou být pozůstatky starších sond nebo recentními zásahy (obj. 3, 9, 10, 13). Výzkum ukázal, že jediný výraznější zachovaný úsek původního terénu obsahuje kontrolní blok 1 (z výzkumu v letech 1968–1970), sestávající z vrstvy rostlé půdy a na ní tenké vrstvičky malty, která zřejmě tvořila lůžko románské reliéfní dlažby baziliky.³⁾ Žádný z nalezených objektů nebylo možné označit za hrob. Dětský hrob (neznámého datování), objevený v meziválečném období v jižní boční kapli baziliky (Varadzin 2009, 309–310),

Obr. 1: Vyšehrad, stavba nahrazená bazilikou sv. Vavřince. Hmotová a půdorysná rekonstrukce (podle Nechvátala 2009, 200).

tak představuje jediný známý pohřeb z vnitřního prostoru baziliky. Nelze ale jednoznačně vyloučit, že se zde v minulosti nenacházely ještě další, mělčeji založené hroby, které byly nedopatřením zničeny předchozími vykopávkami.

Největší pozornost ovšem přitahovalo sledování průběhu základového zdiva předrománské stavby. Dosavadní půdorysná rekonstrukce předpokládala zdivo i v místech, kde nebylo zjištěno. Výsledkem byla ona známá stavba na půdorysu řeckého kříže (obr. 1). Proč se ale zdivo nezachovalo tam, kde podle rekonstrukce mělo být? Při zahájení výzkumu jsme uvažovali o několika možných variantách. Buď bylo zdivo v minulosti odebráno (např. v souvislosti se stavbou baziliky sv. Vavřince), nebo případně zničeno při jednom z předválečných archeologických výzkumů, nebo nikdy nebylo dostavěno. Díky důkladnému začistění zdiva předrománské stavby a odstranění opukových kamenů, které nebyly jeho jednoznačnou součástí (nepřiléhaly k jílovému pojivu), bylo možno dobře sledovat jeho dochované základové partie (obr. 2; 3). Pořídili jsme novou dokumentaci, zobrazující také některé zásahy, které nebyly upozorovány při výzkumu v 60. letech (např. porušení zdiva dvěma recentními objekty 9 a 10; obr. 11). Až sedm dochovaných řádek zdiva z lomových opukových desek, pojených různě silnou vrstvou jílu (nepochybně lokálního původu), bylo pečlivě vystavěno v dlouhých průběžných vrstvách, skládaných jedna po druhé. Naopak nebyly pozorovány náznaky vertikálních spár, naznačující stavění základů po disparátních blocích (obr. 4). Toto pozorování nenásvědčovalo alternativě nedokončených základů, protože pak by zdivo sotva mohlo dosáhnout v některých úsecích sedmi řádek a jinde zůstat zcela nezapočaté. Zaměřili jsme se proto na úvahu, že základy předrománské stavby mohly být v minulosti odstraněny. Jako klíčový se z tohoto pohledu jevil prostor ve východní části jižní lodi baziliky, kde se nacházel nejzazší pozorovatelný úsek předrománského zdiva bez dalšího pokračování (obr. 1). Pečlivé začistění zdiva, prostým pohledem obtížně viditelného (jílové pojivo bylo místy k nerozeznání od jílového podloží), ukázalo nakonec, že v těchto místech se v zemi nachází ještě nejméně tři řádky kamenů (obr. 5), z nichž dva zabíhají v neporušené podobě pod základový pas mezi příčnou a jižní lodí baziliky. Zbývalo tedy ohledat terén hned na druhé straně pasu a sledovat pokračování zdiva.

Z toho důvodu byla vyhloubena nevelká sonda (zhruba v místě mělkého obj. 3; obr. 11). Neodhalila však ani existenci pokračujícího zdiva a dokonce ani základového vkopu, naopak doložila pouze přítomnost sterilního jílového podloží.⁴⁾ A to přesto, že výška terénu byla na obou stranách mezilodního pasu stejná. Uvedené zjištění jednoznačně vy-

Obr. 2: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od východu na základový pas baziliky a pod ním nově očištěné zdivo nahrazené bazilikou (všechny snímky L. Varadzin).

Obr. 3: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od západu na nově očištěné zdivo nahrazené bazilikou, porušené v popředí objekty 9 a 10.

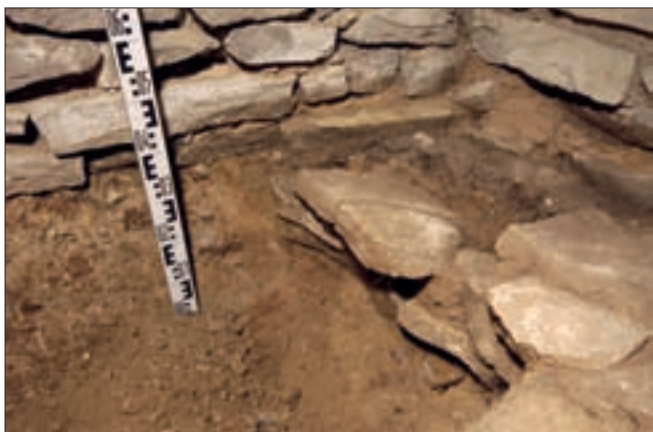
loučilo, že by se zde kdy předrománské zdivo nacházelo. To ale také znamenalo, že půdorysná rekonstrukce předrománské stavby z konce 60. let 20. století je s největší pravděpodobností chybná. Nejasná situace byla záhy objasněna mírným podkopáním mezilodního pasu od východu.

Obr. 4: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od severozápadu na líc základového zdiva nahrazeného bazilikou.

který sloužil jako pojivo v základech předrománské stavby. Tento nález byl překvapením. Nejenže pomohl vysvětlit, proč se základy nenacházely tam, kde byly v minulosti předpokládány, ale zároveň znamenal, že nejstarší známá sakrální stavba na Vyšehradě měla zcela jistě odlišný půdorys.

Průběh předrománského zdiva, pokračujícího evidentně vně baziliky, mohl být sledován o několik měsíců později, při hloubení drenážní rýhy podél jižní stěny baziliky. Současně jsme se rozhodli přemístit terén východ-

Obr. 5: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od severozápadu na torzo základů stavby nahrazené bazilikou (dole) zabíhající pod základový pas baziliky.

ně od jižní apsidy. Na obou místech se nacházel jen zához archeologických sond z 30. let 20. století, jehož odstranění mohlo proběhnout rychle. Podle předpokladů se podařilo zjistit další části základů předrománské stavby v podobě řádek lomové opuky pojených jilem, které byly porušeny zdivem baziliky. V drenážní rýze vytvářely tyto základy apsidovitý útvar se zachovaným vnějším lícem, porušeným jen na západní straně (obr. 7). Líc se obloukovitě stácel až za jižní apsidu baziliky, kde se napřímil k severu a záhy zalomil v pravém úhlu (obr. 8). Zdivo pak pokračovalo východním směrem (obr. 9), kde ho již nebylo možné dále sledovat, neboť zabíhalo pod ohradní zeď sousedního pozemku.

Promítnutí nalezených úseků základů do celkového plánu⁵⁾ ukazuje, že předrománská stavba byla podstatně větší, než jak se dosud předpokládalo – oproti původní rekonstrukci, v níž délka dosahovala asi 15 m, měří po nejnovějším výzkumu určitě víc než 20 m (obr. 10). Nález jižní ap-

Pod pasem bylo nalezeno nároží tvořené nejnižší řádkou zdiva předrománské stavby. Řádka, takřka zcela překrývá základy baziliky, se zalamuje k jihu. Její líc se jen mírně odchyloval od líce mezilodního základového pasu baziliky, ležícího hned nad ní (obr. 6). Nebylo ale pochyb, že tato řádka není součástí zdiva baziliky: pečlivé ohledání spodních partií základů baziliky v celém interiéru ukázalo, že první a druhá řádka opukového zdiva baziliky je vždy pojená maltou, kdežto námi objevená řádka kamenů byla shora překrytá jilem,

Obr. 6: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od severovýchodu na nejnižší řádku kamenů, představující nově objevený úsek základového zdiva stavby nahrazené bazilikou.

sidy a přihlednutí k zjištěným proporcím dovoluje o této stavbě s největší pravděpodobností uvažovat jako o centrále složitějšího křížového půdorysu. Je pravděpodobné, že symetricky vůči jižní apsidě se na severní straně nacházela druhá apside a téměř s jistotou lze tvrdit, že další apside se nacházela na východní straně.⁶⁾ Otázka uzavření západní strany, z níž se dochovála část rovného základu, zůstává otevřená – mohla být tvořena jak rovnou zdí, tak apsidou. Druhá možnost se jeví méně pravděpodobně, neboť z viditelného rovného úseku zdi žádná apside nevybíhá. K řešení této otázky by napomohl výzkum v místech předpokládaného východního závěru, který by umožnil stanovit dosud neznámou šířku kostela a tím stanovil možnosti půdorysné rekonstrukce.

Již nyní snad můžeme tvrdit, že nejstarší dosud známá sakrální stavba na Vyšehradě, vybudovaná patrně ve tvaru trikonchy (obr. 12) nebo méně pravděpodobně tetrakonchy, představuje pravděpodobně jeden z největších kostelů s centrální dispozicí v českých zemích a zřejmě i v západoslovanské oblasti v období před poslední třetinou 11. století. Velikostí se jí přibližuje pouze svatovítská rotunda na Pražském hradě, která se svými 25 metry stavěla dosud na první místo ve velikosti mezi českými centrálními z 10. a 11. století.

Přestože výzkum v roce 2011 zcela zásadním způsobem přispěl k poznání podoby této unikátní stavby, řada otázek, jejichž řešení je nezbytným předpokladem k porozumění

Obr. 7: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Nově objevená jižní apside stavby nahrazené bazilikou, porušená na západní (pravé) straně.

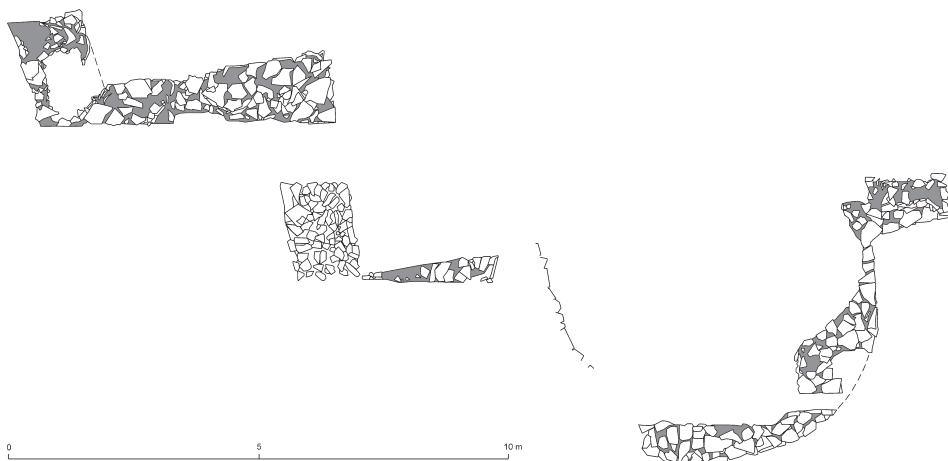
jejímu kulturně historickému svědectví, zůstává otevřena. K chronologickému zařazení lze prozatím říci jen tolik, že nespíš nebude starší než z 2. poloviny 10. století, do kdy jsou kladeny počátky středověkého osídlení na Vyšehradě (Bartošková 1998; Varadzin 2009, 320), a zároveň že vznikla nejpozději před poslední třetinou 11. století, kdy byla vybudována bazilika sv. Vavřince (Varadzin 2009, 311). Součástí chronologických úvah je také možná úvaha, že plán této budovy byl změněn v průběhu stavebních prací a vystřídán plánem baziliky, takže oba půdorysy jsou současné. V takovém případě by oba spadaly do poslední třetiny 11. století. O této alternativě jsme uvažovali během výzkumu a byla vyslovena také některými badateli, kteří se účastnili odborných komisí. Přestože tuto možnost nelze za stávajícího stavu archeologického poznání jednoznačně odmítnout, domníváme se, že není příliš pravděpodobná. Hlavní námitkou je různá orientace a odlišný druh pojava základů obou staveb, které indikují výraznější časový odstup mezi nimi. Důležitou otázkou, rovněž nezodpovězenou, je zasvěcení této předrománské stavby. Patrocinium sv. Vavřince, které se vázalo na pozdější baziliku, lze odmítnout, neboť ostatky tohoto světce se do Čech dostaly teprve za vlády Vratislava II. Úvaha o zasvěcení sv. Klimentu, prosazovaná v poslední době H. Soukupovou (2005, 4–11; 2007, 145–151), naráží na několik námitek (Varadzin 2009, 322, pozn. 19), kte-

Obr. 8: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od jihovýchodu na nově objevenou jižní apsidu.

Obr. 9: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Pohled od jihovýchodu na základové zdivo stavby nahrazené bazilikou, které po zalomení směřuje k východu (doprava), mimo zkoumanou plochu.

Obr. 10: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Všechny dosud nalezené úseky základového zdiva stavby nahrazené bazilikou. Ve zdivu, očištěném v r. 2011, vyznačeno jílové pojivo šedou barvou; orientováno k severu (autor L. Varadzin).

ře je potřeba nejprve vyvrátit. Nelze vyloučit i jiné, v písemných pramenech nebo ústní tradici nezachycené patrocinium. Další neobjasněnou otázkou představuje způsob, jakým byly vyřešeny statické nároky kladené na tuto centrální stavbu (pokud je samozřejmě naše současná rekonstrukce správná). Nutno předpokládat, že zastřešení rozsáhlé centrální části spočívalo na pilířích, stejně jako opory nějakých vnitřních konstrukcí (např. ochozu). Po nich se ale nepodařilo objevit žádné pozůstatky – ani v negativu –, které by se v dobře prozkoumaném interiéru baziliky objevily. Vysvětlením by mohlo být, že základy pilířů byly založené mělčeji než základy obvodových zdí, takže pokud vstaly v minulosti z různých příčin za své, nelze dnes jejich pozůstatky nalézt. Nebo je možné, že stavba byla vybudována ze dřeva (položeného ovšem na kamenných základech) a vyžadovala jen lehčí vnitřní podpěry, jejichž pozůstatky mohly být snáze zničeny. Tomu ale příliš nenasvědčuje

apsidovité zakončení zjištěné na jižní straně – pro dřevěnou stavbu lze mnohem pravděpodobněji předpokládat rovné, a nikoli vyklenuté.

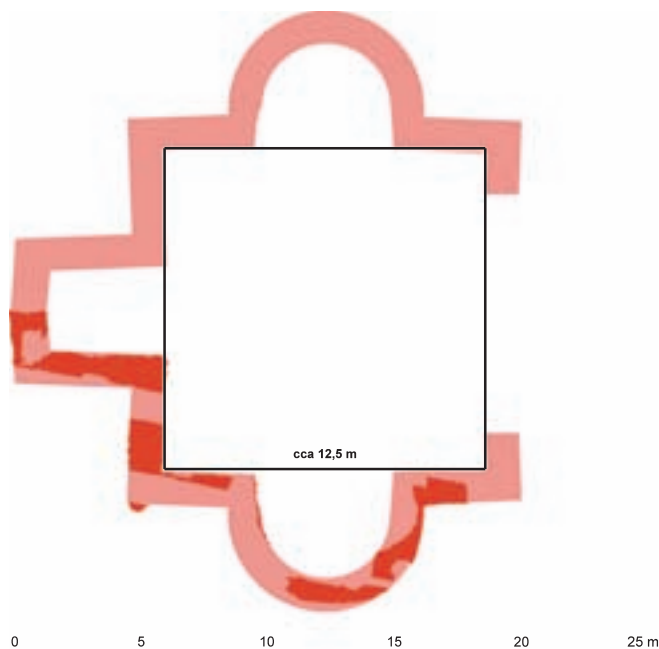
Jako předčasná se může jevit otázka úlohy této stavby. Přesto se jí musíme dotknout. Proporce a velikost základů ukazují, že se nepochybně jednalo o kostel mimořádného významu, odpovídající úloze Vyšehradu jako druhého nejdůležitějšího hradu v přemyslovských raně středověkých Čechách. Podoba půdorysu otevírá dveře studiu analogií a s nimi i závažnějším historickým otázkám, jakými jsou problematika kontaktů s byzantským (resp. severoitalským) prostředím nebo nekonečně uvažovaná a diskutovaná slovanská liturgie na Vyšehradě. K otázkám funkce lze z archeologického hlediska říci zatím pouze tolik, že tato stavba nebyla obklopena hřbitovem, čímž se odlišovala např. od rotundy sv. Víta na Pražském hradě a rotundy sv. Petra na Budči. Pohřbívání v okolí předrománské stavby souvisí teprve se vznikem baziliky sv. Vavřince a dobou pozdější, což můžeme tvrdit na základě skutečností, že žádný hrob nebyl nalezen uvnitř baziliky ani při vnější straně předrománské stavby a ani pod základy baziliky (Varadzin 2009, obr. 2, 11). Konečně poslední otázkou, jejíž řešení souvisí s odpověďmi na výše uvedené otázky, je, proč byla takto velkolepá stavba nahrazena bazilikou sv. Vavřince. Rovnou můžeme

odmítnout úvahu o nahrazení menší stavby větší (plošné výměry obou nejsou příliš odlišné) a tím i o ryze provozně praktických nárocích. Domníváme se, že v budoucí diskusi by měla být zohledněna skutečnost, že obě stavby představovaly ve své době evidentně výjimečné počiny. Starší stavba nemá analogie v Čechách ani blízkém okolí a mladší stavba představuje nejstarší příklad baziliky hirsauského typu na našem území (jejímž vybudováním mohl Vratislav II. deklarovat náklonnost k myšlenkám clunyjské reformace). Možná, že starší centrála, odkazující spíše do byzantského prostředí, nebyla v době po schismatu v roce 1054 nejvhodnějším nástrojem reprezentace křesťanského panovníka, o níž první český král nepochybně usiloval.

Doufáme, že k řešení těchto i jiných otázek bude možné přispět dalším výzkumem v místech hlavního závěru, který bychom chtěli v budoucnu uskutečnit v kanovnícké zahradě čp. 103 formou geofyzikálního měření a terénního od-

Obr. 11: Vyšehrad, areál sv. Vavřince. Celkový plán zkoumané plochy s nalezenými zdívky (červeně) a objekty (zeleně). Růžová – rekonstrukce průběhu zdi-
va stavby nahrazené bazilikou; orientováno k severu (autor L. Varadzin).

Obr. 12: Vyšehrad, stavba nahrazená bazilikou sv. Vavřince. Jedna
z rekonstrukčních variant půdorysu (návrh L. Varadzin).

kryvu. Blízká sonda č. 131 z roku 1981 naznačuje, že středověké terény jsou v těchto částech Vyšehradu poměrně dobře dochované (srov. Varadzin 2009, 350).

POZNÁMKY

- 1) Výzkum vedl autor tohoto příspěvku spolu s B. Nechvátalem, konzultanty byli I. Boháčová a geolog J. Zavřel. Archeologickými dělníky byli L. Kulisková, K. Petrišáková, P. Sedláčková, P. Taibl, V. Volf a D. Winklerová, vesměs studenti nebo absolventi ÚPRAV FFUK.
- 2) Projekt sanace iniciovala a aktivně organizovala I. Boháčová.
- 3) Blok byl po očištění a dokumentaci konzervován a ponechán na místě. Žádné nálezy z něj nebyly získány.
- 4) Toto pozorování potvrdil na místě geolog J. Zavřel.
- 5) Celkový plán byl sestaven na základě trigonometrického zaměření J. Minářkové (ARÚ AVČR, Praha, v.v.i.), 3D skenů Z. Marka (přístroj FARO) a další kresebné dokumentace z výzkumu.
- 6) Na pracovní-rekonstrukčním plánu na obr. 12 není zobrazen východní závěr, neboť neznáme šířku podélné lodi ani způsob napojení předpokládané apsidy na zdivo lodi.

LITERATURA

- Bartošková, A. 1998: Vyhodnocení keramiky ze stratigraficky nejstarších poloh na Vyšehradě, Památky archeologické 89, s. 365–387.
- Boháčová, I. 2011: NKP Vyšehrad 2010–2011, areál s kostelem sv. Vavřince, ppč. 99/2. Zpráva o archeologické části projektu sanace archeologického areálu realizované s pomocí prostředků Pražského archeologického fondu na základě smlouvy mezi Královskou kolegiální kapitulou sv. Petra a Pavla na Vyšehradě a ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i. a rozhodnutí MHMP z 4. 11. 2010. Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i., čj. TX-2011–2968.
- Kašička, F. – Nechvátal, B. 1976: Otionská architektura na Vyšehradě a její rekonstrukce, Umění 24, s. 429–433.
- Nechvátal, B. 2009: Bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě, in: B. Nechvátal et al., Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě, archeologický výzkum. Praha, s. 166–284.
- Soukupová, H. 2005: K problematice Vyšehradu, Průzkumy památek XII, č. 2, s. 3–54.
- Soukupová, H. 2007: K interpretaci kostelů sv. Klimenta a sv. Vavřince na Vyšehradě, in: Královský Vyšehrad 3, Praha, s. 279–289.
- Varadzin, L. 2009: Bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě. Zhodnocení dosavadních archeologických výzkumů v bazilice a jejím okolí, in: B. Nechvátal et al., Rotunda sv. Martina a bazilika sv. Vavřince na Vyšehradě, archeologický výzkum. Praha, s. 302–399.

DER FUND EINER VORROMANISCHEN KIRCHE ZENTRALER ANORDNUNG IN PRAG-VYSEHRAD (VORLAUFIGES BERICHT)

Der Beitrag behandelt die Freilegung der neuen Abschnitte des Grundmauerwerks eines vorromanischen Baus, der in den 1960er Jahren unterhalb der Basilika des hl. Laurentius in Prag-Vyšehrad festgestellt wurde (Abb. 1). Die Forschung an der Basilika-Südseite im J. 2011 hat die unter dem Fundament verborgenen, von der Zwischenkriegszeit-Forschung übersehenen Mauerabschnitte festgestellt. Im Gegensatz zu der ursprünglichen Grundrissrekonstruktion (Abb. 1) zeigen die neu freigelegten Mauerabschnitte (Abb. 10), dass der vorromanische Bau einen reicher gestalteten und mehr ausgedehnten Grundriss gehabt hatte. Vorübergehend nur vorläufig wird seine Gestalt als Trikonchos (Abb. 12) oder Tetrakonchos vorausgesetzt. Die weitere Forschung sollte vor allem zur Enthüllung der Gestalt des östlichen Abschlusses gezielt werden, der sich im benachbarten noch nicht erforschten Garten befindet. Da die vorige intensive archäologische Forschungstätigkeit im Basilika-Innenen alle ursprüngliche Schichten entfernte, der vorromanische Bau lässt sich nicht genauer datieren. Seine Existenz kann mit dem Anfang der Besiedlung von Vyšehrad in der zweiten Hälfte des 10. Jahrhunderts und der Entstehung der Basilika des hl. Laurentius im letzten Drittel des 11. Jahrhunderts beschränkt werden. Dieser Bau erscheint als die größte Zentrale in Tschechien aus der Zeit vor 1100 und mit ihrer Gestalt zeigt der vorläufigen Recherche gemäß wohl zu den byzantinischen, bzw. norditalienischen Vorlagen. Sein Vorhanden in Vyšehrad, der zweitbedeutendsten Burg Přemyslidischen Böhmens, wirft neues Licht an die Anfänge der Sakralbaukunst in Böhmen und die Bedeutung Vyšehrads bevor es Residenz der böhmischen Landesfürsten wurde (letztes Drittel des 11. Jahrhunderts bis 1140), und öffnet weitreichende Fragen nach seinem historischen und kulturellen Zeugnis.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag-Vyšehrad, der durch die Basilika d. hl. Laurentius ersetzte Bau. Massen- und Grundrissrekonstruktion (nach Nechvátal 2009, S. 200).

Abb. 2: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Basilika-Fundamentgurt, Ansicht von Osten, darunter das freigelegte und präparierte Mauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau (Foto L. Varadzin).

Abb. 3: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Das präparierte Mauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau, im Vordergrund von Objekten 9 und 10 beschädigt (Foto L. Varadzin).

Abb. 4: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerhaupt von dem durch die Basilika ersetzten Bau, Ansicht von Nordwesten (Foto L. Varadzin).

Abb. 5: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerwerkstors von dem durch die Basilika ersetzten Bau (unten), das unter den Fundamentgurt der Basilika einläuft (Foto L. Varadzin).

Abb. 6: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Die unterste Steinschar als der neuentdeckte Abschnitt des Fundamentmauerwerks von dem durch die Basilika ersetzten Bau (Foto L. Varadzin).

Abb. 7: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Die neuentdeckte südliche Apsis von dem durch die Basilika ersetzten Bau; äußeres Mauerhaupt erhalten, nur an der westlichen (linken) Seite beschädigt (Foto L. Varadzin).

Abb. 8: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Neuentdeckte Südapsis, Ansicht von Südosten (Foto L. Varadzin).

Abb. 9: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau, das nach einer Verkröpfung ostwärts (nach rechts) außerhalb der erforschten Fläche läuft, Ansicht von Südosten (Foto L. Varadzin).

Abb. 10: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Alle bislang festgestellten Fundamentmauerwerkabschnitte von dem durch die Basilika ersetzten Bau. In dem 2011 präparierten Mauerwerk ist der lehmgebundene Teil grau ausgezeichnet, orientiert nach Norden (Autor L. Varadzin).

Abb. 11: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Gesamtplan der erforschten Fläche mit festgestellten Mauerwerkpartien (rot) und Objekten (grün). Rosa-farbig – Grundrissrekonstruktion des durch die Basilika ersetzten Baus, orientiert nach Norden (Autor L. Varadzin).

Abb. 12: Prag-Vyšehrad, der durch die Basilika ersetzte Bau. Eine der Varianten der Grundrissrekonstruktion (Entwurf L. Varadzin).

(Übersetzung J. Noll)

KE STAVEBNÍM DĚJINÁM KLÁŠTERA AUGUSTINIÁNŮ EREMITŮ U KOSTELA SV. TOMÁŠE V PRAZE

JARMILA ČIHÁKOVÁ

Výzkum na staveništi nově vybudovaného luxusního hotelu The Augustine sítě Rocco Forte probíhal v letech 2006–2007 na pražské Malé Straně (obr. 1).¹⁾ Svým rozsahem náleží k největším malostranským výzkumům.²⁾ Staveniště hotelu zaujímal rozsáhlý areál tří měšťanských domů čp. 29–32/III u Letenské ulice, klášterní pivovar čp. 33/III a část vlastní klášterní budovy čp. 28/III. Výzkum při stavebních zásazích v dalších prostorách konventu byl předmětem jiné výzkumné akce, realizované o rok dříve (Čiháková – Havrda 2007). Interiér kostela nebyl archeologickým výzkumem dotčen. Na nepřehledném staveništi se stojícími a představovanými budovami byla uplatněna ojedinelá strategie výzkumu: kompletnost archeologického výzkumu při veškerých zásazích do země se zajistila monopolem archeologického výzkumu na provádění veškerých výkopových prací včetně odvozu zeminy, generální dodavatel přebíral jednotlivé úseky dna stavební jámy. Neocenitelnou výhodou této dělby kompetencí mezi výzkumem a stavbou bylo pro archeologický výzkum jednoznačné odborné pokrytí veškerých prováděných výkopů a pro investora transparentnost investic na zemní práce. Při komplikované struktuře staveniště, které v rámci 7 parcel zabíralo 3 samostatné domy s vnitřními dvorky (čp. 29–31/III, čp. 32 – obr. 2: plochy E, F, G), prostor hospodářského zázemí kláštera se třemi budovami pivovaru a třemi velkými dvory (čp. 33 – obr. 2: B, C, D, J, P, Sv), severní křídlo kláštera a část původní budovy konventu (čp. 28 – obr. 2: A) a severní klášterní dvůr (obr. 2: plocha Sz), jsme přesvědčeni, že zvolená strategie se plně osvědčila a že jen díky monopolu na zemní práce se nám podařilo zdokumentovat likvidované historické terény v maximální možné míře. Jedinou nevýhodou byla plná odpovědnost za nebývalé členitý profil dna stavební jámy a za správné vytýčení inženýrských sítí podle prováděcích stavebních plánů, ležící na bedrech profesionálního geodeta výzkumu. Dno stavební jámy nedosahovalo úrovně podloží. Často bylo limitováno hladinou spodní vody, která znemožňovala průzkum klíčových situací více do hloubky. Výzkum pod dno stavební jámy byl dovolen v minimální míře. Povrch v době výzkumu klesal od severu (193,4 – u ohradní zdi Valdštejnské zahrady) k jihu (192,2 – u Letenské ulice).³⁾

Archeologicky zkoumaný areál leží na bývalé východní hranici raně gotického královského města založeného roku 1257 i raně středověké opevněné aglomerace, která založení královského města předcházela. Krystalizačním jádrem areálu je klášter augustiniánů eremitů (dnes čp. 28/III) s kostelem sv. Tomáše (později sv. Tomáše a sv. Augustina), situovaný u vnitřní strany hradeb, kde se odehrávala i nezanedbatelná část výzkumu. Těžiště rozsahu výzkumu však zaujímal prostor vně městské hradební zdi, kde byla očekávána možnost průzkumu jednotlivých prvků městské